

Öngörü ve Düzenekler: Ortaklık Olanakları*

David F. Kohl**

Seçkin ANKOS temsilcilerinden oluşan bu gruba ortaklıkla gelişme konusunda bir sunuş yapmak üzere davet aldığımda çok mutlu oldum. Önemli bir grup kütüphaneyi çok kısa bir sürede bir araya getirerek önemli birtakım işbirliği anlaşmaları yaptınız. Büyük oranda artan sayıdaki dergiye uygun fiyatlarla erişebilen Türk üniversite kütüphaneleri, bu anlaşmaların ilk meyvelerini şimdiden almış durumdadır. Artık ANKOS'un üzerinde yoğunlaşması gereken konu, söz konusu erken başarıların ne şekilde çoğaltılacağıdır. Bir başka deyişle, işbirliğine dayalı eylemin kanıtlanmış gücü de göz önünde bulundurularak sorulması gereken sorudur: Türk üniversite kütüphaneleri yüksek öğrenimi desteklemek amacıyla nasıl bir dünya kurmak istemektedir ve bu yeni düzeni hayata geçirebilmek için nasıl bir örgütsel yapıya ihtiyaç vardır? Bu bir öngörü ve düzenek (vision and mechanism) öngörüsü meselesidir.

Öngörüyle özenle tanımlamak yararlı olacaktır. Burada, sorunlara ya da ihtiyaçlara odaklanmayı tartışmayacağız. Böylesi bir tartışma, soruna negatif ve sınırlı bir bakış açısıyla yaklaşmak anlamına gelecektir. Bu yaklaşım ise yürütülen düşüncelerin merkezine olanaklardan ziyade sorunları yerleştirecektir. Bir sorunun sorulma biçiminin yanıtı büyük oranda belirlediği, hayatın bilinen gerçeğidir. Öngörü ise yaklaşımında pozitifdir ve fırsat ve olanaklara odaklanır. Tabii ki öngörü de dolaylı yoldan sorunların çözülmesiyle ilgilidir, ancak düşünüşün merkezine bu sorunları asla koymaz. Öngörünün merkezindeki soru, en basit haliyle, nasıl bir yeni dünyada yaşamak istediğiniz sorusudur.

Ancak, boş bir ümit ya da beklentiden daha fazlası olacaksa, öngörünün bir ortağı olmalıdır. Öngörünün çizdiği yeni dünyanın yaşama geçirilmesi ve sürdürülebilmesi için kullanışlı bir düzeneğin öngörüye eşlik etmesi gerekmektedir. Bu düzeneğin doğasına dair bazı genel düşünceleri burada sıralamak yararlı olacaktır. Akılda tutulması gereken ilk düşünce odak meselesiyle ilgilidir; yani, düzenek, öngörüyle desteklemek ve ilerletmek için vardır. Yalnızca bir düzenek sahibi olmak ya da insanların kendilerini önemli hissetmelerine yardımcı olmak adına ya da "herkes bunu bu şekilde yapıyor" diyerek bir düzenek oluşturulamaz.

* 19-20 Nisan 2003 tarihlerinde düzenlenen ANKOS Kuşadası Çalıştay'ında sunulan bildiridir. ANKOS tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

** David F. Kohl, Journal of Academic Librarianship'in yayın yönetmenidir. E-posta: david.kohl@uc.edu

Düzenek, bir işin yapılması için gereken en alt düzeydeki yapıdır. Herhangi bir komitenin ya da görevin öngörüyü ne şekilde ileriye taşıyacağı kesin olarak bilinmiyorsa, size bu komite ya da görevden vazgeçmenizi öneririm. Ayrıca, kurduğunuz yapıda eyleme yönelim olmalıdır her zaman.

Kurduğunuz yapı için en az odak meselesi kadar önemli bir başka nokta, kullanışlılıktır. Eğer bir düzenek işleyecekse, “gerçekliğe” dayanmalı ve bu gerçekliği yansıtmalıdır. Bu gerçekliğin önemli unsurlarından biri, bazı kütüphanelerin daha büyük, daha fazla mali kaynağa sahip ya da diğerlerinden daha saygın olduğu gerçeğidir. Bu nedenle, bu kütüphaneler yapıda daha büyük ve daha etkin bir rol oynamak isteyecekleridir büyük olasılıkla. Örneğin, daha küçük kütüphaneler yürütme kurullarında dönüşümlü olarak görev üstlenirken büyük kütüphaneler bu kurullarda daimi görevler alabilir. Öte yandan, bu türden önemli roller üstlenen kütüphanelerin gruba karşı sorumlulukları da büyük olacaktır. Onlardan, gruba daha fazla kaynakla katkıda bulunmaları ve maddi kaynak ve personel sağlamayı da içerecek şekilde grubu desteklemeleri istenecektir. Grupta önderlik ve gruba karşı sorumluluk başabaş gitmektedir.

Bugünkü görevimiz, içinde bulunduğunuz yardım yürütüm birliğini, ANKOS konsorsiyumunu satın alma topluluğu olmaktan çıkarıp daha üst düzeyde ve daha üretken bir işbirliği biçimine taşıyacak bazı olanakları tanımlamaktır, basitçe özetlemek gerekirse. Burada anlatacağım şeyleri kesinlikle yapmanız gerektiğini söylemeyeceğim; bunlar yapabileceğiniz şeylerdir. Dahası, bunlar yapılabilecek değil fiilen yapılmış şeylerdir. Hem hizmet ve enformasyon olanakları hem de gizil (potansiyel) yapıya yönelik görüşlerim için vereceğim tüm örnekler OhioLINK’den alınmıştır. Öncelikle hizmet ve enformasyon olanaklarını tanımlayacağım, daha sonra da olanakları olası kılacak yapının (örgütsel düzenek) ana hatlarını çizeceğim.

Satın alma topluluğu olarak çok kısa bir sürede büyük başarılar kaydettiniz. Bununla birlikte, bir yardım yürütüm birliğinin kendini bu rolle sınırlamaması gerektiği mesajını vermek istiyorum bugün. İşbirliği yaklaşımını benimseyen bir yardım yürütüm birliği çok şey olabilir, çok sayıda enformasyon hizmeti sunabilir. Bunlar arasında, e-dergilere (ve e-kitaplara) ek olarak ve asla sayılanlarla sınırlı olmamak kaydıyla, çokkütüphaneli dolanım (multi-library circulation), resim, video, veri setleri ve hatta kütüphane yayıncılığı vardır.

Çok Kütüphaneli Dolanım

Geleneksel kütüphanelerarası ödünç verme işlemi (ILL) ihtiyaçlara yanıt vermekten ziyade, durumu daha da zorlaştırmaktadır. Öncelikle, bu işlem yavaşır ve zaman almaktadır. Kuzey Amerika’da kullanıcının istemde bulunmasının ardından istediği yayına ulaşması ortalama bir ay sürmektedir. İkinci olarak, bu iş-

lem pahalıdır. Çok sayıda araştırmanın gösterdiği gibi, Kuzey Amerika'da tek bir ILL işleminin yayını ödünç alan kütüphane için maliyeti 14,00 ile 30,00 \$ arasında, ödünç veren kütüphane için maliyeti ise 16,00 \$ civarındadır. Üçüncüsü, ILL emek-yoğun bir işlemdir (bunun önemli bir nedeni, pahalı olmasıdır). Bu işlem için kütüphanede uzman personel, gerekli araçlar, çalışma alanı vs. bulundurulmalıdır. Çoğu durumda görüldüğü üzere, bu işlem için gereken personelden en az birinin kütüphaneci olması gerekmektedir. Kütüphanecilerin aldığı maaşların çok da fazla olmamasına rağmen, bu durum birimin ve dolayısıyla hizmetin maliyetini arttırmaktadır. Dördüncüsü, ILL yaygın olarak kullanılan bir işlem değildir. Fazlasıyla pahalı olması ve zaman alması nedeniyle, ILL işlemi kütüphanedeki dolanımın ancak binde birini oluşturmaktadır. Sonuçta, bir kütüphanenin en önemli fiziksel kaynağına, yani basılı koleksiyona, fiilen ancak yerel kullanıcılar erişebilir haldedir. Ellerindeki malzemeyi paylaşmada güçlükler yaşayan kütüphaneler, büyük oranda bu malzemeleri kendileri için çoğaltmak zorunda kalmaktadır. Bu durumda kütüphaneler, derinlemesine bir birikim yapabilecekleri yerde, sınırlı kaynaklarını düşük kullanımlı araştırma materyali dahil, bu malzemelerin çoğaltılmasına ayırmak zorundadır.

Kütüphaneler için daha güçlü bir seçenek, ILL işlemini malzemelerin kurumlar arasında daha ucuz, çabuk ve daha kolay bir biçimde paylaşılmasına olanak tanıyacak bir yapıya dönüştürmektir. OhioLINK örneğinde, aradığı kaynağı yerel koleksiyonda bulamayan bir kullanıcı, tek bir tuşla tüm OhioLINK kütüphanelerinde arama yapabilmektedir. Kitap bulunduğu, kullanıcıdan adını, kimlik numarasını ve kullandığı yerel kütüphanenin adını sisteme girmesi istenir. Bu bilgiler, kitabı bulduran kütüphanenin dolanım birimine mesaj olarak gönderilir. Kitap, bir öğrenci asistanı tarafından raflardan alınır. Talep kaydı düşülen bir notla birlikte talepte bulunan kütüphane için çıkışı yapılan kitap, özel bir torbaya konulur. Ticari bir kurye firma, her gün tüm kütüphanelerden bu taşıma torbalarını alır. Kurye merkezine götürülen torbalar daha sonra yeniden ambalajlanır ve talepte bulunan kütüphaneye bir sonraki gün ulaştırılır. Talepte bulunan kullanıcı, kendisine en uygun zamanda, normalde kitapların kendisine gönderildiği zamanda bu kitabı yerel kütüphaneden alabilir. İş bittiğinde kitabı geri götürür ve kitap, ödünç alındığı kütüphaneye geri gönderilir.

Bu hizmet, OhioLINK fakülte kütüphaneleri ve öğrencileri arasında fazlasıyla popülerdir. Belki de kütüphanelerin sağladığı tüm hizmetler içinde en tutulan ve en yaygın hizmettir. 2002 yılı içerisinde OhioLINK'e bağlı 83 kütüphane, kendi aralarında toplam 600.000 kitabı bu şekilde ödünç vermiştir. Birçok kez tekrarlanan araştırmalar, kitapların % 41-44'ünün iki gün içerisinde, % 71-75'inin ise üç gün içerisinde yerine ulaştırıldığını göstermektedir. Buradan görülebileceği gibi, hızlı bir hizmet verilmektedir. Yapılacak işlemler için özel bir bölüm kurmaya (işin neredeyse tamamını otomasyon sistemi ve kullanıcı yapmaktadır) ve meslekten kütüphanecilerin bu işlemlerle uğraşmasına gerek olmadığını

dan, her bir kitap için işlemin maliyeti oldukça düşüktür. Kitabın gönderilmesi ve geri alınmasını içeren bir işlemin maliyeti 1 \$'dan azdır. Bu nedenle, bu işlemler oldukça ucuza, bir ILL işleminin yaklaşık % 3'üne mal olmaktadır. Ayrıca bu işlem kullanıcı tarafından kolaylıkla gerçekleştirilebildiğinden (bu iş için bazı kağıtlar doldurmak, ödeme yapmak ya da kütüphaneye gitmek gerekmemektedir), son derece kullanışlıdır.

Sınırlı kaynakların bulunduğu bir ortamda yeni malzemelere ulaşabilmek olanağından daha da önemli olan bir başka nokta, kütüphaneler arası dolanımın kullanıcıya sağlayabileceği malzeme miktarının devasa bir boyutta artmış olmasıdır. OhioLINK içindeki 83 kütüphanenin kullanıcıları artık 30.000.000 cilt kitaba erişim olanağına sahiptir. OhioLINK dahilindeki bir kütüphanede bulunan bir kitap, kitabın yerel kütüphanede bulunması gibidir aynen; herhangi bir OhioLINK kütüphanesinin satın aldığı her bir kitap, yerel kütüphane tarafından satın alınmış demektir. Bu sistem daha da kullanışlı bir hale getirilmektedir.

Sistem yazılımda yapılan küçük bir değişiklikle, tüm satın almacılar bir başka kütüphanedeki satın almacıların ne almaya karar verdiğini görebilmektedir. Böylelikle, gereksiz kopyalamalar azalmaya başlayacaktır.

İstatistikler, OhioLINK kütüphaneleri arasındaki dolanımın uygulamaya konulduğu ilk yıl, yerel kütüphanelerde bulunmayan malzemeler için yapılan kullanıcı taleplerinin % 20'sinin en az beş kütüphanede bulunduğunu ve bu kütüphaneler tarafından sağlanabildiğini göstermektedir. Eğer sistemdeki kopyalama azaltılır ve yalnızca dört kütüphanenin aynı malzemeyi bulundurması sağlansa, koleksiyonlara 120.000 yeni kitap kazandırılabilir. Bir başka deyişle, tüm kütüphane koleksiyonlarını tek bir koleksiyon olarak görebildiğiniz ve buna göre davranabildiğiniz bir sistem kurarak gereksiz kopyalamayı azaltabilir, koleksiyonunuzu derinlemesine ve genişlemesine çoğaltabilirsiniz.

Resimler İçin Ortak Kütüphaneler

İnsan için ekmek ne kadar önemliyse bir kütüphane için de yazılı malzemeler o kadar önemlidir; fakat nasıl insan yalnızca ekmek yiyerek yaşayamazsa, bir kütüphane de yalnızca yazılı metinlerle yaşayamaz. Bir kütüphane koleksiyonunda resimler de önemli bir yer tutar. Sanatsal resimler, araştırma kütüphaneleri için önemli olan resim gruplarından biridir. OhioLINK, kullanıcıların bir resim hakkında yalnızca bibliyografik bilgilere değil, aynı zamanda resmin kendisine de erişebildikleri bazı sanat veri tabanları sağlamaktadır. OhioLINK üzerinden erişilebilen ve en çok kullanılan iki veri tabanı, sanat tarihleri resimlerinden oluşan Saskia (yaklaşık 3.000 klasik resim) ve sanat resimlerinden oluşan AMICO'dur. AMICO, resimlerini dijital ortama aktarmak ve kamunun yaygın kullanımına açmak amacıyla bir araya gelen müze ve sanat kurumlarının yardım yürütüm birli-

ğidir. Bu kurumlar, 80.000 resimden oluşan bir verita banına sahiptir. Bu malzemelerden yalnızca güzel sanatlar hoca ve öğrencileri değil, aynı zamanda tarih, edebiyat, mimari ve diğer disiplinlerde çalışanlar da yararlanmaktadır.

Bununla birlikte, erişimi mümkün olan resimler tarihsel ya da sanatsal resimlerle sınırlı değildir. OhioLINK güncel resimlere de erişim sağlamaktadır. Bu tür veri tabanlarının yaygın olarak kullanılanlarından biri AP Fotoğraf Arşividir (AP PhotoArchive). Fakülte ve öğrenciler, TV kanallarının, radyo istasyonlarının ve gazetelerin erişebildiği kaynaklara aynı anda erişme olanağına sahiptir.

Videolar İçin Ortak Kütüphaneler

Modern dünyada videolar da hayatın içindedir. Kuzey Amerika ve diğer yerlerdeki birçok kütüphane VHS ve CD koleksiyonuna sahiptir, ancak kütüphane kayıtları bu malzemeleri kütüphaneye gelerek ödünç alabilecek kullanıcılara malzemenin nerede olduğunu gösteren bibliyografik bilgilerden oluşur çoğunlukla. İş biraz ilerleten bazı kütüphaneler, çeşitli görüntü aktarımı teknolojileri sayesinde videoları kumpustaki sınıflara ya da başka yerlere ulaştırabilmektedir. Ancak videoları elektronik olarak doğrudan kütüphane katalogundan dağıtmak da mümkündür. Bant genişliğinin yetersizliğinden dolayı Hollywood filmlerini bu yöntemle dağıtmak halen bir sorunsu da, daha kısa klipler kolaylıkla ve kullanışlı bir biçimde dağıtılabilir. OhioLINK üzerinden erişilebilen popüler iki video veritabanı, yabancı diller ve fizik deneyleri görüntülerinden oluşmaktadır.

Yabancı diller veri tabanı, alışveriş, buluşma ya da öğrencilik gibi konularda anadilde yapılan çeşitli gündelik konuşmalarını içeren kısa (yaklaşık beş dakikalık) video kliplerden oluşmaktadır. Bu videolar genel olarak bilinen Avrupa dillerinden Çince ve Arapça gibi daha egzotik olanlara, birçok dilde hazırlanmıştır. Bu videolara kütüphane üzerinden erişmek olanaklı olduğundan, pratik yapmak ve çalışmak için kurulan pahalı yabancı dil laboratuvarları gereksiz hale gelmiştir. Sistemin bir başka yararı, bu videolara haftanın yedi günü, günde 24 saat erişimin olanaklı olmasıdır; yani öğrenciler genel olarak ders çalışmaya eğilimli oldukları geç saatlerde bu videolara erişebilmektedirler.

OhioLINK'in fizik deneyleri video veri tabanı ise henüz bütünüyle standart hale gelmemiştir. Fizikteki birçok temel kavram, görüntüler eşliğinde daha kolay anlaşılabilir. Bir kitaptaki ya da tahtada yapılan çizimler de öğrenmeye yardımcı olmaktadır, ancak moment, ivme ya da kudretin baki kalması kavramları görüntülerle sunulduğunda daha da kolay anlaşılacaklardır. Bu görüntülere çevrimiçi (online) olarak kolayca erişebilen hocalar bunları verdikleri derslerde yardımcı malzeme olarak kullanabilir, öğrencilere ders sonrası çalışma ödevi olarak verebilirler.

Veri Setleri İçin Ortak Kütüphaneler

Basılı kaynaklar dünyasında bile, kütüphanelerin topladığı bilgi ve doküman türleri, verilerin işlenme derecesine göre değişkenlik arz etmektedir. Yüksek oranda işlenen verilere örnek olarak kitap ve dergiler gösterilebilir; esas olarak akademik çalışmalar için temel oluşturan, çok fazla işlenmemiş arşiv koleksiyonları ise bilgi tayfının diğer ucunda yer alır. Geleneksel olarak kütüphaneler, geleneksel basım dünyasındaki hem işlenmiş hem de işlenmemiş verileri toplamaktadır. OhioLINK aynı şeyi yeni yeni ortaya çıkan elektronik biçimler için de yapmaya başlamıştır. Bu türden işlenmemiş veri setleri için verilebilecek en ilginç iki örnek, Landsat 7 Görüntüleme ve Sanborn Yangın Sigorta Haritaları'dır.

Dünyanın yörüngesinde dolaşan Landsat 7 uydusu, çeşitli biçimlerdeki resimler çekerek sürekli dünyayı görüntülemektedir. Bu biçimler arasında yüksek çözünürlükte siyah beyaz fotoğraflar, gerçek renkli bileşik fotoğraflar (fotomontajla bir araya getirilmiş birkaç fotoğraftan oluşan kompozit resimler), yakın kızıl ötesi bileşik fotoğraflar, ve NDVI (Normalleştirilmiş Diferansiyel Tarımsal Büyüme Endeksi) sayılabilir. Bu biçimlerin her biri, dünyayı görüntülemek açısından değişik avantajlara sahiptir ve akademisyenler ve öğrenciler tarafından değişik amaçlarla kullanılmaktadır. 1999'da yörüngeye oturtulan Landsat 7 her 16 günde bir Ohio üzerinden geçmektedir ve bu geçişler sırasında alınan fotoğraflar, başta şehir plancıları, tarihçiler, mimarlar, coğrafyacılar ve tarım uzmanları olmak üzere, çeşitli fakülte ve öğrencilerin kullanımına sunulmaktadır. Bu konuda son derece ilginç bir not düşmek gerekirse, ABD Federal Hükümeti bu verileri ücretsiz olarak sağlamaktadır; çünkü OhioLINK yardım yürütüm birliği, hükümetin bu bilgileri toplum kesimlerine yaygın bir şekilde ulaştırmak için bulabileceği en etkili araçtır. OhioLINK yalnızca akademik dünya ve daha geniş sivil toplum örgütlerine kullanışlı bir hizmeti sunmakla kalmamakta, aynı zamanda hükümetle ve hükümetin dağıttığı devasa veri kaynaklarıyla ortaklık kurma konusunda öncü bir rol üstlenmektedir.

Başka bir elektronik arşiv biçimi olan Sanborn Yangın Sigorta Haritaları, Ohio'yu gözlemlemek açısından aynı derecede önemli ve yararlı bir araçtır. Toplu yangın, kasırga ve diğer türden doğal ya da insandan kaynaklanan afet hallerinde sigorta şirketlerinin karşılaması gereken tazminatları öngörebilmek için sigorta endüstrisi tarafından geliştirilmiş olan bu sistem, Ohio'nun tüm kent ve kasabalarındaki binaların detaylı çizimlerini ve envanterini çıkartmaktadır. Bu bilgiler, şehir plancıları, mimarlar, coğrafyacılar, tarihçiler ve diğer meslek grupları açısından hazine değerindedir.

Kütüphane Yayınları için Ortak Kütüphaneler

Yine de, bazı veri setleri dışarıya dağıtılmamaktadır. Kütüphaneler, kurumlar için ya da teknik/araştırma fakülteleri için özel bir ilgi konusu olan alanlarda da materyal toplamaktadırlar. Basılı malzemelerin dünyasında, söz konusu yükseköğretim ya da üniversitede görev yapmayan akademisyenlerin bu koleksiyonlara erişebilmesi oldukça zordu. Ayrıca, bu koleksiyonları kullanabilmek için bunları elinde bulunduran kütüphaneyi ziyaret etmek gerekiyordu. Bu tür ziyaretler ise planlama, zaman ve harcama gerektiriyordu. Bu nedenlerle, gerçekte önemli bir potansiyel değere sahip olan bu yerel koleksiyonlar, pratikte akademisyenler için yalnızca küçük bir öneme sahipti. Dijitalleşmeyle birlikte, bu türden koleksiyonların dünyaya sunumu kolay ve ucuz bir hale geldi. Ortaklık bağlamında, hem erişim kolaylığı sağlanmış hem de büyümeyle çeşitli avantajlar sağlanmıştır. Tek başına hareket eden bir kurum ya da birlikte hareket eden birkaç kurum, bu türden dijital koleksiyonları kütüphane yardım yürütüm birliğinin erişimine açabilmektedir. OhioLINK bağlamında, tek başına hareket eden kurumların sağladığı materyallere örnek olarak Wright Kardeşler Fotoğraf Koleksiyonu ve Oberlin Arkeoloji Koleksiyonu gösterilebilir; Elektronik Tez ve Makale Projesi ise, birlikte hareket eden yardım yürütüm birliklerinin neleri gerçekleştirebildiklerini gösteren son derece önemli bir örnektir.

Wright Kardeşler Koleksiyonu

Motorlu uçuşların öncüleri Wright kardeşlerin evi olan Dayton, Ohio'daki Wright Devlet Üniversitesi, Wright kardeşlerin atölyelerinin, uçuş denemelerinin ve ilk uçan makinelerin fotoğraflarından oluşan bir koleksiyon toplamıştır. Bu fotoğraflar dijital ortama aktarılmış, kataloglanmış ve tüm dünyadaki akademisyenlerin ve öğrencilerin tek bir tuşa basarak erişebilecekleri şekilde çevrimiçi bir veritabanında toplanmıştır. Bu fotoğraflar çevrimiçi akademisyenler için yararlı olmakla kalmaz, aynı zamanda bu malzemeler hakkında daha detaylı ve derinlemesine araştırma yapmak isteyen akademisyenlere yönelik iyi bir anlatım kaynağı ve görsel katalog olarak da işlevlidir.

Oberlin Koleji Güney Amerika Arkeolojik Alanlar Koleksiyonu

Oberlin Koleji, Yucatan Yarımadası'ndaki arkeolojik alanların araştırılmasında etkin çalışmalar yürütmektedir. Kütüphanede, bazı önemli arkeolojik çalışmaların görsel kaydı tutulmaktadır. Wright Devlet Üniversitesi'nin Wright Kardeşler Koleksiyonu gibi, bu koleksiyon da dijital ortama aktarılmış, kataloglanmış ve internet üzerinden erişime açılmıştır. Bu koleksiyon, Oberlin Kolejinde yürütülen önemli bir çalışmayı dünyaya sunmakta, eğitim ve araştırma çalışmalarını uluslararası bir bağlamda kolaylaştırmaktadır.

Elektronik Tez ve Makaleler

Birçok öğrenci, tezlerinin ya da makalelerinin daha geniş bir akademik çevreye ulaşabilmesini sağlamak amacıyla UMI/Proquest'i kullanmaktadır. Öğrencilerin tezleri ve makaleleri tabii ki kurumun kütüphanesinde tutulmaktadır, ancak bu yöntem, kataloglanmış tez ve makalelerinin bile genel olarak akademik çevrenin bilgisine sunulmasında ya da erişimine açılmasında yetersiz kalmaktadır. Tez ve makaleleri ortak devasa bir veritabanında toplayan ve geniş ölçekte bunları duyuran UMI/Proquest, bu yetersizliği aşmak üzere atılmış önemli bir adımdır. Ancak, UMI/Proquest kaynaklarından edinebileceğiniz bir tez ya da makalenin bedeli, doküman başına 50,00 Euro'dur. Çoğu araştırmacının ödemesi zorunlu olan bu bedel, tez ve makalelerdeki bilgilerin yaygın bir biçimde dağıtılabileceğinin önünde bir engeldir. Sonuç olarak, ister UMI/Proquest üzerinden erişime açılmış olsun isterse yerel kütüphanede tutulsun, tez ve makaleler düşük bir kullanılabilirlik oranına sahip olagelmışlerdir.

Üniversiteler, saklı kalan ve düşük bir kullanım oranına sahip tez ve makaleleri biliniyor kılma ve bunların kullanılmasını sağlamak açısından, eskiden beri bu malzemelere ev sahipliği yapan kütüphanelerin ne türden bir rol üstlenebileceğini yıllardan beri sorgulamaktadır. Sonunda dijital devrim, uygulanabilir bir çözüm sunmuştur. Bazı OhioLINK kütüphaneleri birkaç yıl önce bir araya gelerek kurumlardaki bireysel tez ve makaleleri dijital ortama aktarmak ve bu tez ve makaleleri isteyen öğrenci ve akademisyenlere internet üzerinden bedelsiz olarak sunabilmek amacıyla bir ortaklık programı başlatmışlardır. OhioLINK'e dahil olan 7 kütüphane tarafından birkaç yıl önce başlatılan bu proje kapsamında oluşturulan veri tabanından bugün 1.083 tez ve makaleye ulaşılabilmektedir ve bunların % 62'si (1.122) tam metin halindedir.

OhioLINK tez/makale veri tabanı oldukça yenidir; ancak üniversite temelli böyle bir veri tabanının ne denli önemli olduğu, kendi üniversiteleri için benzer bir veritabanının öncülüğünü yapmış olan Virginia Teknoloji Üniversitesi'nin daha eskiye dayanan deneyiminden anlaşılabilir. 1999-2000 akademik yılı itibarıyla 3.393 tez/makaleyi çevrimiçi kullanıma açmış olan Virginia Teknoloji Üniversitesi, aynı akademik yıl içerisinde bu tez ve makaleler için 578.152 talep geldiğini bildirmiştir; bu da tez/makale başına ortalama 170 talep demektir.

OhioLINK projelerini ve girişimlerini kısmen anlattığım bu özeti ilginizi çektiğini ve ANKOS'un olası yeni yönelimleri için bazı fikirler verdiğini umarım. Şunu bilmelisiniz ki, OhioLINK de öngörülerini tüm detaylarıyla planlayarak çıkmadı yola; başlangıçta ANKOS gibi bir satın alma topluluğuydu yalnızca. Ancak, bu alanda birlikte çalışmaya başladığımızda, işbirliğine dayanan eylemlerin ne denli güçlü ve parasal açıdan da avantajlı olabileceğini, bu güç ve parasal avantajın kullanıcılarımıza sunduğumuz enformasyon hizmetlerini iyileştirmek ve başka yollarla çoğaltabileceğimizi gördük. Fakat tabii ki bunlar sihirli bir değnek yardımıyla olmadı; işbirliği, işleri yürütecek bir yapıya gereksinim duyar.

OhioLINK'in Yapısı

OhioLINK yapısının üç anahtar ögesi vardır: Yönetişim, yönetim ve yasal kimlik. Yönetişim kararları nasıl aldığımızla, yönetim bu kararları nasıl uyguladığımızla ve yasal kimlik eldeki parayı nasıl kullandığımız ve nasıl ilişki kurduğumuzla ilgilidir.

Yönetişim (Governance)

OhioLINK'in federal bir yönetim tarzı federal olduğunu başlangıçta vurgulamam yararlı olacaktır; yani, güçler ve sorumluluklar OhioLINK yönetimi ve yerel kütüphaneler arasında temelde bölüştürülmüştür. Daha da özelden, merkezi yönetim OhioLINK'in kontrolünü elinde bulundurmadığı gibi işin tamamını da yapmamaktadır. Yerel kütüphaneler önemli ölçüde bağımsızdır ve sonuç olarak OhioLINK'in finansmanına ve işleyişine önemli katkılarda bulunurlar. Örneğin, yerel kütüphaneler kendi yerel otomasyon sistemlerini işletirler, kendi kullanıcı veritabanlarını tutarlar; kendi otomatikleştirilmiş kayıtlarını tutarlar ve denetlerler. Merkezi yönetim ise (üyelerin katalog girdileri temelinde) birleşik bir katalogun işletilmesini sağlar; tüm ortak elektronik veri tabanlarının, e-dergilerin, e-kitapların vb. yüküne ve idamesine bakar.

OhioLINK'de yönetişimin dört ana ögesi ya da düzeyi vardır. En üst düzey, Dekanlar Konseyi (Provosts' Council) olarak da adlandırılan Yönetim Kurulu'dur. Üniversite dekanlarının dönüşümlü olarak yer aldığı bu kurulun üstlendiği rol, çeşitli üniversitelerin yönetimlerinden girdi sağlamak ve onay almaktır. Bu grup, esas olarak OhioLINK kütüphanelerinin üst düzey üniversite yönetimleriyle ilişkisini sağlar. Ayrıca, yasama organına yapılan genel bütçe başvurusunu onar ve temel politika ve yönelimleri onaylar. 13 kişiye ek olarak bazı görevlilerden oluşan bu grup yılda üç kez toplanır; daha küçük bir yürütme kurulu ise yılda üç kez daha toplanır.

OhioLINK'in işleyişi açısından en önemli rolü üstlenen ikinci düzey, Kütüphane Müdürleri Konséyi olarak da adlandırılan Kütüphane Yönetim Konséyi'dir (KYK). Bu grubun üstlendiği dört ana görev vardır. Bunların ilki, stratejik yönelimleri ve politikaları belirlemektir. Örneğin, bu grup dergi alımları için Büyük Anlaşma'yı (Big Deal) geliştirmiş, OhioLINK kütüphaneleri arasında ILL işlemi yerine kütüphanelerarası dağılımı hayata geçirmeye karar vermiş, ve OhioLINK faaliyetlerinin, yukarıda anlatılan yazılı metin dışı faaliyetlerin ve yayımcılığın ortaklaşa yürütülmesini destekleyen ve geliştiren bir yönde ilerlemesini sağlamıştır. İkincisi, bu grup daimi ve (kısa süreli ve tek bir görev için kurulan) geçici komitelerin atamalarını yapar, personel raporlarını değerlendirir ve üyelerin OhioLINK proje ve faaliyetlerine uygun hareket edip etmediklerini gözlemler. Üçüncüsü, yardım yürütüm birliği için önemli otomasyon araçlarının alımı ya da

geliştirilmesi konusunda kararları hazırlar. Bu şekilde, Innovative Interfaces (Yenilikçi Arabirimler) yazılımının ve ortak DEC donanımının kullanılmasına, Dijital Medya Merkezi ve benzerlerinin geliştirilmesine karar verilmiştir. Ve dördüncü olarak, bu grup tüm ortak koleksiyon alımlarını onar. Bu son görev özellikle önemlidir, çünkü ortak koleksiyon alımlarının bütçesi büyük oranda OhioLINK üyeleri tarafından karşılanmaktadır. Örnek vermek gerekirse, 2002 yılı içerisindeki e-dergi alımlarının desteklenmesi için kullanılan merkezi kaynaklar 3,7 milyon dolar iken, 15,7 milyon dolar üye kütüphanelerden gelmiştir.

Devlet destekli 17 üniversitenin kütüphane müdürlerinin tamamı, 23 cemaat yüksek okulu kütüphanesinden iki müdür, 42 bağımsız yüksek okul kütüphanesinden iki müdür ve hukuk ve tıpla ilgili kütüphane topluluklarından (dönüşümlü olarak) birer müdür KYK'de görev almaktadır. Teknik çalışma gruplarının başkanları da KYK toplantılarına katılmaktadır. KYK toplantıları yıllar boyunca ayda bir yapılmıştır, ancak kütüphane müdürlerinin birbirlerini daha iyi tanımaya başlamaları ve asıl görev olan OhioLINK'in kurulmuş olması nedeniyle bu toplantılar artık iki ayda bir yapılmaktadır. ANKOS'taki işleyişe benzer bir biçimde, KYK tarafından seçilen dört kişilik küçük bir yürütme kurulu KYK'nin işleyişine yön vermektedir. Bu küçük grup, KYK'nin iki ayda bir yapılan toplantıları için gündem önerilerinde bulunur, KYK toplantıları arasında geçen sürede ise OhioLINK İcra Müdürüne danışmanlık yapar.

Kütüphane Müdürleri genel resmi iyi bilmekle birlikte uygulamadaki detaylar konusunda biraz telaşa kapıldıklarından, oldukça önemli bir alt düzey daha vardır: Teknik Çalışma Grupları. Üyeleri Kütüphane Müdürleri tarafından seçilen bu daimi komitelerin rolü, kütüphane ile ilgili çekirdek görevlerin uygulanma sürecinde hayata geçirilecek politika ve yöntemler konusunda önerilerde bulunmak ve bunları geliştirmektir. Bu görevler, dağılım, kütüphaneye yeni gelen kaynaklar (satın alma), kataloglama, referans/bibliyografya yönergeleri ve sistemler (otomasyon) olmak üzere beş ana grupta toplandığından, beş adet teknik çalışma grubu vardır. Bu gruplara görevleri KYK tarafından verilir, sonuçlar ise yine KYK tarafından değerlendirilir ve onanır. Örnek vermek gerekirse, kurumlararası dağılım sisteminin uygulanabilmesi için, dağılım süresi, ceza miktarları, kayıp malzeme için sorumluluk gibi bir dizi yöntem ve politikanın belirlenmesi gerekmektedir. Bu grupların genelde altı ile sekiz üyesi vardır ve bu üyeler iki yıllığına görev yaparlar. Genelde ayda bir toplanırlar.

Teknik çalışma gruplarının işleyişini kolaylaştırmak için Geçici (Ad Hoc) Çalışma Grupları oluşturulmaktadır. Bunlar, kütüphane ile ilgili çekirdek görevlere kolaylıkla dahil edilemeyen belirli işlerin gerçekleştirilmesi için kurulan kısa süreli gruplardır. Örneğin, OhioLINK için maliyet paylaşımı algoritması oluşturmak ya da kar amaçlı kütüphanelerin OhioLINK'e kabulü konusunda bir politi-

ka belirlemek gibi konularda geçici çalışma grupları kurulmuştur. Bu grupların başkanlığını her zaman bir KYK üyesi (genellikle de bir yürütme kurulu üyesi) yapar. Bu gruplara her zaman özel bir taleple özel bir görev verilir, bu görevin bir süresi vardır. Grubun yapısı ve üye sayısı, duruma göre belirlenir.

Yönetim

OhioLINK'in en büyük şanslarından biri, KYK kararlarının uygulanmasına yardımcı olan merkezi personelinin olmasıdır. OhioLINK'de başkanlığını İcra Müdürünün yaptığı, sekreterden merkezi otomasyon ve halka ilişkiler başkanlarına kadar 10-12 personel çalışmaktadır. Tüm Kuzey Amerika'daki benzer yapılar içersinde muhtemelen bir tek OhioLINK yönetimi bu kadar çok sayıda personelle çalışmaktadır. Çoğu birlik tam zamanlı tek bir personelle ya da en çok iki ya da üç personelle çalışmakta, yönetime ilişkin işlerin çoğu, katılımcı kütüphanelerin üyeleri tarafından gönüllülük esasında yürütülmektedir.

Yasal Kimlik (Legal Identity)

Neredeyse tüm birlikler için geçerli anahtar bir öge, yasal kimliğe sahip olmaktır. Ortaklıklar, böyle bir kimlik sayesinde para toplayabilmekte ve harcayabilmekte, yasal sözleşmeler yapabilmektedir. Satıcılar, yardım yürütüm birliğinin her bir üyesine tek tek fatura kesmeyi zaman alan pahalı bir işlem olarak görmektedir; her bir yardım yürütüm birliği üyesi ile tek tek anlaşma imzalanması daha da zaman alan, daha da pahalı bir işlemdir. Bu nedenle, yasal kimliğe sahip olan bir ortaklık pazarlık şansına sahiptir ve genellikle daha uygun koşullarla sözleşmeler yapabilmektedir.

OhioLINK yönetimi varolan bir devlet yapısının alt birimi olarak kurulmuş, böylelikle yasal kimlik sorunu başarıyla çözülmüştür. OhioLINK, yasal olarak Wright Devlet Üniversitesinin bir parçasıdır. OhioLINK, personelin özlük hakları, ödemeler gibi konularda Wright Devlet Üniversitesi'nin idare usullerine tabidir; ancak Wright Devlet Üniversitesi, OhioLINK politikalarının uygulanmasında hiçbir söz hakkına sahip değildir; yani hangi satıcıya ne kadar para verildiğine ya da OhioLINK tarafından yürütülen diğer herhangi bir politikaya ya da yöneme karışmaz. OhioLINK'in yasal olarak Wright Devlet Üniversitesi altında kurulmuş olması anlaşmalı bir evliliğe benzemektedir; her bir eş kendi yolunda gitmektedir. Bu mükemmel, basit ve ucuz bir düzenlemedir ve 11 yıldan fazla bir süredir sorunsuz işlemektedir.

Sonuç Olarak...

Yalnızca birkaç şeyi hatırlatarak sözlerimi bitirmeme izin verin. Öngörü, sorun çözmek için yapılacak bir çalışma değil, yaratmak istediğiniz dünyayı belirleyecek pozitif bir yaklaşım biçimidir. Ayrıca, yardım yönetim birliğinin örgütsel yapısı olabildiğince hantallıktan uzak ve basit olmalı, yine de işin yapılmasını sağlamalıdır. Son olarak şunu vurgulamama izin verin: Başkalarının yaptıkları işler değerlidir, ancak bu kişilerin sizden daha akıllı ya da yetenekli olduklarından değil, sizin durumunuza ve gündeminize en uygun çözümleri bulma yönünde seçenekleri arttırdıkları ölçüde değerlidir bu işler. ANKOS, hem öngörü hem de yapı açısından devasa bir adım atmak üzeredir. Yetenekli, enerjik ve istekli çok sayıda bireyin katkıları sayesinde çok kısa bir süre içerisinde uzun yollar aldınız. Türk kütüphaneciliğini 21. yüzyıl için temelden yeniden yapılandırmak ve böylelikle Türk yükseköğrenimine önemli bir katkıda bulunmak için ihtiyaç duyacağınız her şey burada, Türkiye’de var. Bunu yapın.

Teşekkür ederim.